

Et universelt utformet samfunn. Funksjonshemmedes erfaringer.

Som et grunnlag for ny Handlingsplan for universell utforming av samfunnet, ønsker Bufdir innspill til tilstandsanalyse på områdene IKT og velferdsteknologi, bygg og anlegg, planlegging av uteområder og transport. Bufdir ber om nyansering i forhold til skole og høyere utdanning, arbeid, helse- og omsorg, kultur og fritid, annet.

Her kommer felles innspill fra NHF, FFO, Unge Funksjonshemmede og NHFU.

Vi presenterer først det større bildet og hovedutfordringene. Deretter trekker vi fram aktuelle artikler fra sivilsamfunnets rapport for de spesifikke områdene Bufdir spør om. Rapporten gir en grundig dokumentasjon gjennom referanser til forskning, praksis og erfaringer fra funksjonshemmedes organisasjoner, og viser den store betydningen universell utforming har for menneskerettighetene og likestilling.

Det er svært mange hindringer i samfunnet. Konsekvensene er manglende likestilling.

Funksjonshemmede møter omfattende hindringer på alle områder i samfunnet: Arbeids- og publikumsbygg, boliger, studentboliger, uteområder, transportmidler og IKT. Dette har store konsekvenser for dagligliv, skole/utdanning, arbeid, kultur, sosialt liv og samfunnsdeltakelse.

Problemet er ikke mangel på erfaringer og kunnskap, men mangel handling og penger.

Manneråkutvalget ga en grundig status i 2001 og kom med forslag til både strategi og handling (NOU 2001:22 *Fra bruker til borger*). Tittelen signaliserte et paradigmeskifte. FN-komiteen for CRPD påpekte i høringen i mars 2019 at paradigmeskiftet ikke har funnet sted.

Regjeringens handlingsplan for universell utforming 2015-2019 har med statistikk som viser svært lav grad av tilgjengelighet både i publikumsbygg og transport. Riksrevisjonen undersøkte adgangen til samfunnslivet for funksjonshemmede i 2009 (Dokument nr. 3:10, 2008-2009) og dokumenterte omfattende barrierer. Funksjonshemmedes erfaringer er dokumentert i kapittel 4. Riksrevisjonen fremhevet betydningen av at departementene, i oppfølgingen av handlingsplan og indikatorarbeid, forsikret seg om at arbeidet i praksis fører til færre barrierer og bedre tilgjengelighet for funksjonshemmede.

Alvoret ble igjen dokumentert i 2019, gjennom CRPD-rapporten fra sivilsamfunnet til FN og høringen der. I rapporten er det mange kilder til dokumentasjon. Våre erfaringer er at utfordringene gjelder manglende forståelse av funksjonshemmede som likestilte borgere i samfunnet, svakt lovverk, mangel på handling og penger til å gjennomføre tiltak for å sikre likestilling. Problemet er ikke mangel på kartlegginger og kunnskap – vi vet nok til å handle.

Sivilsamfunnets rapport viser erfaringer, utfordringer og løsninger

Hele rapporten er viktig i arbeidet med ny Handlingsplan. Aktuelle artikler og punkter:

IKT og velferdsteknologi

Art. 9 Tilgjengelighet: Pkt. 31 om LDL, pkt. 35 om regjeringens handlingsplan, pkt. 36 om begrensninger i IKT-forskriften.

Art. 21 Ytringsfrihet, meningsfrihet, tilgang til informasjon. Pkt. 89-92 om IKT.

Velferdsteknologi. Vi kommenterer ikke på velferdsteknologi fordi vi mener tjenester til enkeltpersoner ikke hører hjemme som tema i en handlingsplan for universell utforming.

Bygg og anlegg

Art. 9 Tilgjengelighet: Pkt. 30 om TEK17, pkt. 31 om LDL og uforholdsmessig byrde, pkt. 33 om offentlige anskaffelser, pkt. 34 om tidsfrister og sanksjoner, pkt. 35 om regjeringens handlingsplan, pkt. 36 om IKT, pkt. 37 om varer, tjenester og informasjon.

Art. 19 Retten til et selvstendig liv og være en del av samfunnet: Pkt. 81 om tilgjengelige boliger, pkt. 82 om bofellesskap.

Art. 21 Ytringsfrihet, meningsfrihet og tilgang til informasjon: Pkt. 89 om IKT, pkt. 90 om format kommunikasjon, pkt. 91 og 92 om teksting NRK og tolk.

Art. 29 Deltakelse i det politiske og offentlige liv: Pkt. 130-134 om universell utforming og demokratisk deltakelse.

Art. 30 Deltakelse i kulturliv, fritidsaktiviteter, underholdning og idrett: Pkt. 135 og 136 om barrierer i fysisk tilgjengelighet, informasjon og transport.

Bygg og anlegg angår alle samfunnsområder og inkluderer områdene Bufdir spør om; skole og høyere utdanning, arbeid, helse, kultur og fritid. I tillegg til artiklene over vil vi nevne:

Art. 24 Utdanning: Pkt. 98 og 99 om segregert undervisning og utilgjengelige skoler, pkt. 102 om pensumlitteratur og kommunikasjon, pkt. 103 om økt antall elever utenfor vanlige klassen, pkt. 105 og 107 om lavt utdanningsnivå og hindringer i studiehverdagen.

Vi vil trekke fram at om lag 80 % av landets grunnskoler har svært mangelfull tilgjengelighet (NHF/forskningsstiftelsen IRIS, 2013). Bufdir lanserte i 2017 *Veikart universelt utformet nærscole 2030* og Oslo Economics har dokumentert at det er samfunnsøkonomisk lønnsomt å følge Veikartet. Organisasjonene forventer at Veikartet blir realisert og målet blir nådd.

Art. 25 Helse: Pkt. 110 om tilgjengelighet og kommunikasjon, pkt. 112 om ulikheter i kommuner.

Art. 27 Arbeid og sysselsetting: Pkt. 119 om diskriminering, pkt. 121 om universelt utformede arbeidsplasser, pkt. 123 om utviklingshemmede ikke innpass, pkt. 124 unge ikke innpass, pkt. 126 funksjonshemmede ikke med i IA-avtalen.

Planlegging og uteområder

Se artikler og punkter nevnt over.

Transport

Art.9 Tilgjengelighet: Pkt. 31 om LDL og uforholdsmessig byrde, pkt. 34 om tidsfrister og sanksjoner, pkt. 36 og 37 om IKT samt tilgang til varer, tjenester og informasjon.

Lovverk er for svakt og går i feil retning

Funksjonshemmedes erfaringer er at lovverket er for svakt til å bygge ned samfunnsskapte barrierer og sikre likestilling. Det gjelder for alle samfunnsområder og er en sterkt medvirkende årsak at Norge i liten grad er universelt utformet. Dette er grundig belyst i sivilsamfunnets rapport, samtidig som vi ser nye utfordringer. Vi viser til anbefalingene i rapporten fra sivilsamfunnet. Vi vil her trekke fram:

- Likestillings- og diskrimineringsloven m/rundskriv er svak. Den omfatter ikke alle områder som er nødvendig for å sikre likestilling. Uforholdsmessig byrde gjør at det skjer lite med eksisterende bygg.
- TEK17 har svakere krav enn TEK10, bl.a når det gjelder stigning, dimensjonering og lydkrav. Konsekvensene er at barrierer for deltakelse øker.
- Universell utforming er under press. KMD har nylig foreslått i høringsnotat at tilgjengelighet, forstått som spesialløsninger for funksjonshemmede, skal sidestilles med universell utforming som føring i ny formålsparagraf. KMD foreslår også økt kommunal frihet til ikke å følge lovverket, særlig ved eksisterende bygg.
- Universell utforming svekkes i Husbankens tilskudd. KMD foreslår i høring å ta føringen om universell utforming ut av grunnlånets formålsparagraf og kvalitetskrav.

Noe går i positiv retning

Både Statsbygg, enkelte fylker og flere kommuner fører utviklingen i riktig retning. Fasiten er å forankre i planverket, ha oversikt over status, jobbe systematisk, ha konkrete mål og bevilge penger til å nå målet. Vi vil nevne Statsbygg som jobber systematisk for at deres bygningsmasse skal være universelt utformet i 2025 og informerer på *byggforalle.no*, Rogaland fylke som bruker samme metode og oppgraderer sine videregående skoler og har nettstedet *tilgjengelig.no* med informasjon og Undervisningsbygg i Oslo Kommune som har kartlagt sine skoler for å gjøre dem universelt utformet i så stor grad som mulig og satt av midler for å komme i gang.

Erfaringer fra organisasjonene er at det i tillegg skjer mange enkelttiltak i kommunene, men at det må et mer helhetlig grep, satsing, lovverk, økonomiske midler og kompetanse til for å sikre at funksjonshemmede kan delta som borgere i samfunnet på lik linje med andre.

Vennlig hilsen

Sunniva Ørstavik
NHF

Lilly Ann Elvestad
FFO

Leif-Ove Hansen
Unge Funksjonshemmede

Sissel Eidhammer
NHFU